

9. Зборовська Н. Феміністичні роздуми. На карнавалі мертвих поцілунків / Н. Зборовська. – Львів: Літопис, 1999.

10. Ципердюк І. Подорож крізь туман: статті та есеї / І. Ципердюк. – Київ: Грані-Т, 2010.

11. Надъярных Н.С. Случай Д. Чижевского во времяпотоке национального портретирования // Аксиология перечтений / Н.С. Надъярных. – Москва: ИМЛИ РАН, 2008.

12. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні / Д. Чижевський. – Київ: Орій, 1992.

13. Костенко Л. Записки українського самашедшого / Л. Костенко. – Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2001.

14. Вакуленко О. Стратегії захисту базових етнонаціональних ідентитетів в Україні / О. Вакуленко // Соціальна психологія. – 2006. – № 4 (18).

УДК 159.923.2(043.3)

І. М. Кривошей

**СПЕЦИФІКА НОВІТНІХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ НАБУТТЯ
ПСИХОЛОГІЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТАМИ
ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

**THE SPECIFICS OF THE LATEST TEACHING METHODS IN THE
PROCESS OF ACQUISITION OF PSYCHOLOGICAL COMPETENCIES BY
HUMANITARIAN SCIENCE STUDENTS**

Дана стаття присвячується аналізу використання новітніх методик у навчальному процесі в вищих навчальних закладах, зокрема при навчанні студентів гуманітарних спеціальностей, створення умов для самореалізації особистості, сприянню вирішення проблем комунікативного, пізнавального та виховного характеру.

***Ключові слова:** інтерактивні методи навчання, проектна робота, навчальна гра, мультимедіа, відеоконференція, дистанційне навчання.*

This article is devoted to analysis of the use of advanced methods in the educational process in higher education, particularly in teaching students in the humanities, creating conditions for self-identity, promote problem-solving communication, cognitive and educational nature.

Key words: interactive teaching methods, project work, educational games, multimedia, video conferencing, distance learning.

Епоха інформаційного суспільства, основою якого стають знання, їхнє виробництво, передача та засвоєння, висуває нові вимоги до системи освіти, її моделей, методів і форм, які б дозволили на якісно новому рівні підготувати студентів до майбутньої трудової діяльності. Інформація перетворюється на основний предмет людської праці, змінює її зміст, збільшує роль людини в прийнятті рішень.

Вимоги часу орієнтують нинішніх викладачів на відміну від авторитарного стилю навчання на користь гуманістичного підходу, на застосування методів, які сприяють розвитку творчих засад особистості з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування. У вищій професійній освіті сьогодні актуальною є проблема розробки новітніх методів навчання, які використовують компетентний підхід і забезпечують якісну підготовку майбутніх фахівців.

Важливим елементом підготовки фахівців у вищій школі є формування додаткових якостей випускника, до яких можна віднести: володіння сучасними інформаційними технологіями, здібність до саморозвитку, мобільність, конкурентоспроможність на ринку праці та інші. Тому при розробці сучасних програм по окремих дисциплінах і освітніх технологій навчання необхідно передбачати формування професійних і загальних компетенцій у студентів.

Щодо виділення необхідних компетенцій, якими мають володіти студенти гуманітарних спеціальностей звернемось до **психологічної класифікації професій, що запропонована Е.А.Клімовим**. В основу цієї класифікації покладено чотири ознаки: особливості предмета (об'єкта праці), мета праці, знаряддя праці, умови праці. Виходячи з особливостей предмета праці, всі професії поділяються на 5 типів: «людина-природа», «людина-техніка», «людина-людина», «людина-знакова система» та «людина-художній образ». Саме тип «людина-людина» відображає необхідні компетенції для роботи з людьми, що є важливою умовою для майбутніх фахівців, що зараз здобувають гуманітарні спеціальності. Головний, ведучий предмет праці в цьому типі – люди. Професії, що відносяться до цього типу: лікар, вчитель, психолог, перукар, лінгвіст, екскурсовод, менеджер, керівник художнього колективу та інші.

Для успішної праці по професіях цього типу потрібно навчитися встановлювати й підтримувати контакти з людьми, розуміти людей, розбиратися в їхніх особливостях, а також опанувати знанням у відповідній області виробництва, науки, мистецтва.

Короткий перелік якостей, які дуже важливі в роботі спеціаліста професійного типу «людина-людина»:

- прагнення до спілкування, вміння легко вступати в контакт з незнайомими людьми;
- розвинені комунікативні здібності, уміння переконувати людей;
- стійкий гарний настрій у процесі роботи з людьми, доброзичливість, витримка, вміння стримувати емоції;
- здатність розуміти наміри, помисли, настрої людей;
- уміння швидко розбиратися у взаєминах людей, знаходити спільну мову з різними людьми [11].

Дуже важливо не тільки сформулювати необхідні компетенції майбутнього фахівця, але і запропонувати освітні технології їх формування і контролю.

Викладачеві важливо бути обізнаним в сфері розробки і впровадження новітніх методів викладання гуманітарних дисциплін, спеціальних навчальних технік та прийомів, щоб оптимально підібрати той чи інший метод викладання відповідно до рівня знань, потреб, інтересів студентів. Слід зазначити, що методи навчання не є якимись простими «алгоритмізованими одиницями», їх раціональне та вмотивоване використання вимагає креативного підходу з боку викладача, адже «педагогіка є наукою і мистецтвом одночасно, тому і підхід до вибору методів навчання має ґрунтуватися на творчості педагога» [12].

Якісна підготовка студентів не можлива без використання сучасних освітніх технологій. Сучасні технології в освіті – це інтерактивні методи, професійно-орієнтоване навчання, проектна робота в навчанні, застосування інформаційних та телекомунікаційних технологій, робота з навчальними комп'ютерними програмами, дистанційні технології, створення презентацій, використання інтернет-ресурсів, новітні тестові технології і багато інших можливостей, що надають нам можливості сьогодення.

Нові **інтерактивні методи навчання** дають можливість зрозуміти взаємозв'язок між подіями, аналізувати, мати свою думку, уміти

аргументувати і толерантно вести диспут. Новий підхід в навчанні не повинен ґрунтуватися на парадигмі засвоєння нових знань, умінь і навичок, а на парадигмі розвитку, яка забезпечує становлення людини як суб'єкта життя. Інтерактивні методи викладання передбачають відмову від авторитарного стилю викладання; орієнтацію на особисті якості студента; розвиток таких форм навчання, як діалог та полілог; розгляд знань як сукупності навичок, що актуалізуються у системі діяльності студента; розвиток зацікавленості студентів у здобутті знань; оцінювання; самооцінювання.

В системі інтерактивного навчання виділяють такі основні принципи методики співробітництва:

1. Позитивна взаємозалежність – група досягає успіху за умови гарного виконання завдань кожним студентом;
2. Індивідуальна відповідальність – працюючи в групі, кожен студент виконує своє завдання, відмінне від інших;
3. Однакова участь – кожному студенту надається однаковий за обсягом час для ведення бесіди або завершення завдання;
4. Одночасна взаємодія – коли всі студенти залучені до роботи.

В процесі інтерактивної взаємодії студенти навчаються:

1. Вирішувати складні задачі на основі аналізу обставин і відповідної інформації;
2. Висловлювати альтернативні думки;
3. Приймати виважені рішення;
4. Спілкування з різними людьми;
5. Приймати участь у дискусіях.

Серед визначених переваг інтерактивного навчання слід виділити наступні:

1. Встановлення дружньої атмосфери і взаємозв'язків між учасниками спілкування;
2. Студенти мають можливість бути більш незалежними і впевненими в собі;
3. Викладач заохочує студентів до співпраці, підбадьорює їх, вони не бояться робити помилки;
4. Студенти отримують можливість подолати страх перед мовним бар'єром;
5. Викладач не домінує;

6. Кожен студент залучений до роботи і має певне завдання;
7. Слабкі студенти можуть отримати допомогу від більш сильних;
8. Студенти можуть використовувати свої знання і досвід, набутий раніше.

Однією з інтерактивних технологій навчання є **проектна робота**, яка передбачає створення проекту одним, двома чи групою виконавців. Метод проектів – це сукупність прийомів, дій студентів в їх певній послідовності для досягнення поставленого завдання, що було визначеним, значущим для студентів і оформленим у вигляді якогось кінцевого продукту. Основна мета методу проектів полягає в наданні студентам можливості вчитися самостійному здобуттю знань у процесі вирішення практичних завдань або проблем, що вимагає інтеграції знань з різних наочних сфер.

Метод проектів завжди потребує розв'язання проблеми. Результати проектів повинні бути відчутними: якщо це теоретична проблема, - то конкретне її розв'язання, якщо практична – конкретний результат, готовий до впровадження в життя. Проектний метод навчання як педагогічна технологія включає в себе сукупність дослідницьких, проблемних, пошукових методів, креативних за своєю сутністю.

У ході виконання проектної роботи студенти навчаються самостійно думати, знаходити та вирішувати проблеми, використовуючи знання із різних предметних областей, висувати гіпотези, формулювати висновки.

Робота над проектом дає змогу задіяти в процесі навчання не тільки інтелект, досвід, свідомість людини, а й її почуття, емоції, волю якості, сприяє «зануренню» в навчальний матеріал, визначенні особистістю свого емоційно-ціннісного ставлення до нього, підвищенню ефективності засвоєння, дає відчуття успіху. Проектна робота передбачає включення механізмів запам'ятовування й відтворення інформації; передачу інформації іншим; застосування знань у варіативних ситуаціях; розуміння причинно-наслідкових зв'язків, співвідношення частин і цілого; наведення аргументів та доказів, перегрупування окремих частин і створення нового цілого тощо. Проектна діяльність сприяє розвитку ініціативи, самостійності, організаторських здібностей, стимулює процес саморозвитку. Метод проектів сприяє не лише розкриттю можливостей і здібностей студента, а й усвідомленню, оцінюванню особистісних ресурсів, визначенню особистісно значущих і соціально-ціннісних перспектив.

Актуалізація внутрішніх сил здійснюється самою особистістю. Студент намагається оволодіти необхідною інформацією, знаннями, актуалізує ті чи інші здібності, природні задатки і відкидає ті, які заважають йому в досягненні мети.

Серед новітніх педагогічних засобів активізації навчального процесу у вищому навчальному закладі особливе місце належить **навчальній грі**, яка являє собою цілеспрямовану організацію навчально-професійної діяльності майбутнього спеціаліста.

Концептуальними основами ігрових технологій є психологічні механізми ігрової діяльності, що спираються на фундаментальні потреби особистості у самовираженні, самоутвердженні, самовизначенні, саморегуляції, самореалізації.

За **цільовими орієнтаціями** ігрові технології поділяються на: дидактичні, виховні, розвивальні, соціалізуючі.

За **характером** педагогічного процесу: навчальні, тренінгові, контролюючі, узагальнюючі, пізнавальні, виховні, розвивальні, репродуктивні, творчі, комунікативні, діагностичні та інші.

За **ігровою методикою**: предметні, сюжетні, рольові, ділові, імітаційні, драматизації.

Ігрова діяльність виконує такі функції:

1. Спонукальну (викликає інтерес);
2. Комунікативну (засвоєння елементів культури спілкування);
3. Самореалізації (кожен студент реалізує свої можливості);
4. Розвивальну (розвиток уваги, волі та інших психічних якостей);
5. Розважальну (отримують задоволення);
6. Діагностичну (виявлення прогалин у знаннях);
7. Корекційну (внесення позитивних змін у структуру особистості майбутніх фахівців).

У сучасній вищій школі ігрова діяльність використовується:

1. Як самостійна технологія для засвоєння теми, розділу, поняття;
2. Як елемент іншої технології;
3. Як елемент окремих частин семінарського заняття (вступ, пояснення, закріплення, контроль).

У процесі навчання застосовуються різні модифікації ігор: імітаційні, операційні, рольові, діловий театр та інші.

Все більшого розповсюдження здобувають сьогодні в освіті **мультимедіа** і комп'ютерні мережі, що є важливим компонентом інформаційних технологій. Вони становлять інтерес не тільки для студента, але й для педагога. Тепер вже не стоїть питання про те, чи потрібні інформаційні технології у гуманітарній освіті, тому що «сьогодні без них неможливо уявити діяльність сучасного університету або дослідницького інституту» [16]. Сучасна освіта без використання мультимедійних технологій практично неможлива. Використання мультимедійних технологій у процесі навчання дозволяє представити навчальний матеріал не тільки в традиційному, але й у більше доступному для сприйняття студентами візуально-вербальному вигляді. Використання таких технологій у сполученні із традиційними видами навчальної роботи дозволяє вищому навчальному закладу досягти більш високої ефективності в підготовці фахівців.

Важливу роль у навчальному процесі в світі відіграє така мультимедійна технологія як **відеоконференції**. Відеоконференція – це технологія, що дозволяє людям бачити й чути один одного, обмінюватися даними й спільно обробляти їх в інтерактивному режимі, використовуючи можливості звичного всім комп'ютера, максимально наближуючи спілкування на відстані до реального живого спілкування. Можливості застосування відеоконференцій величезні. На сьогоднішній день практично не залишилося області життєдіяльності, у якій не використовують відеоконференцзв'язок. Краще один раз побачити, чим 100 разів почути свого співрозмовника. Звичайно, навіть відеоконференції ніколи не замінять особистого спілкування, але вони дозволяють домогтися принципово нового рівня спілкування людей, часом розділених багатьма тисячами кілометрів. Адже, відповідно до відомих досліджень, при телефонній розмові можна передати тільки десятку частину трансльованої інформації. А у випадку, коли є можливість стежити за жестикуляцією й мімікою співрозмовника, продуктивність передачі інформації досягає 60%.

Стрімкий розвиток світового «павутиння» й створення в ньому **форумів, блогів і соціальних мереж**, розбитих по темах й інтересам учасників, істотно збільшують можливість додаткового спілкування між студентами й викладачами. Для блогів характерна можливість публікації відгуків відвідувачами. Вони роблять блоги середовищем мережного

спілкування, що має ряд переваг перед електронною поштою, групами новин, веб-форумами й чатами. Таким чином, викладач може створити в інтернеті свій блог або журнал, в ньому розбити учасників на курси й теми, і у середині цих журналів і форумів іде спілкування між студентами й викладачем по тій або іншій проблемі [8].

Невід'ємною складовою мультимедійного методу у вищій школі є **мультимедійна лекція**, що включає елементи новітніх інформаційних технологій. Окрім того, в такій мультимедійній лекції реалізується взаємозв'язок між складовими педагогічної ергономіки «викладач – технічний пристрій – студент». Це сприяє створенню такої емоційної атмосфери, яка пробуджує інтерес до об'єкта вивчення, заохочує процес пізнання, створюючи належні умови підвищення ефективності розумової діяльності й ліквідації перевтоми, оскільки діяльність студентів переходить у «спілкування» з навчальним матеріалом, що запам'ятовується без надмірних зусиль. Наявність таких умов служить показником комфортності навчального середовища, оптимальної динаміки працездатності, доброго самопочуття і збереження здоров'я.

Дистанційне навчання, як інновація, за об'єктивних обставин на українському ринку навчальних послуг з'явилося досить пізно. Фактично в Україні елементи дистанційної освіти активно стали впроваджувати у практику з початку 1996 року. На сьогоднішній день кількість освітніх установ, відділень і центрів дистанційного навчання на території України постійно збільшується. Аналіз літературних джерел свідчить про те, що ступінь використання технологій дистанційної освіти в них різна: від експериментального варіанту курсу до повноцінного освітнього процесу [1].

Взагалі дистанційне навчання є важливою частиною застосування комп'ютерних комунікацій в процесі навчання. Дистанційне навчання має ряд додаткових можливостей у порівнянні з традиційною формою заочного навчання: оперативна передача інформації, інтерактивність, реалізація колективних проектів. На відміну від традиційного, і дистанційне навчання на основі мультимедійних програм дозволяє реалізувати комплекс методичних, дидактичних та психологічних принципів, робить процес навчання більш творчим.

Фахівці відзначають, що сьогодні гуманітарна освіта повинна мати проблемно-орієнтований характер, базовим принципом якого є орієнтація

на **самостійну роботу студентів**. Без збільшення частки самостійного засвоєння матеріалу, без придбання навичок самоосвіти в навчальній, науковій, та й виробничій діяльності в сучасних соціально-економічних умовах не можливо стати конкурентоздатним фахівцем [15].

Майбутній фахівець повинен не просто одержати певну суму знань, а й навчитися самостійно набувати знання, уміти працювати з інформацією, опанувати засоби пізнавальної діяльності, щоб надалі не втратити рівень компетентності і постійно прагнути до підвищення своєї кваліфікації. Тому при організації сучасного курсу навчання підтримка учбового процесу повинна спиратися на стимулювання різних видів самостійної роботи студента: вивчення учбового матеріалу, здійснення самоконтролю, виконання самоаналізу за результатами виконаних завдань і проведення самокорекції свого подальшого навчання.

Висновки. Узагальнюючи все вище сказане, можна зробити висновок, що використання новітніх методик у навчальному процесі в вищих навчальних закладах, зокрема при навчанні студентів гуманітарних спеціальностей, створює умови для самореалізації особистості, сприяє вирішенню проблем комунікативного, пізнавального та виховного характеру. Позитивно впливає на розвиток умінь і навичок спілкування, сприяє встановленню емоційного контакту, навчає студентів працювати в команді, зважати на думки і висловлювання інших. Також, використання новітніх методів навчання знімає нервову напругу студентів, змінює форми діяльності, привертає увагу до основних питань заняття.

В підтвердження цього хочу навести дослідження, що були проведені Національним тренінговим центром (США, штат Меріленд). Результати досліджень показують, що новітні технології в навчанні дозволяють різко збільшити процент засвоєння матеріалу, оскільки впливають не лише на свідомість студента, а й на його почуття, волю. Результати цих досліджень були відображені в схемі, що отримали назву «Піраміда навчання».

Лекція – 5% засвоєння

Читання – 10% засвоєння

Відео/аудіо матеріали – 20% засвоєння

Демонстрація – 30% засвоєння

Дискусійні групи – 50% засвоєння

Практика через дію – 75% засвоєння

Навчання інших/застосування отримання знань відразу ж – 90% засвоєння

З піраміди видно, що найменших результатів можна досягти за умов традиційного пасивного навчання (лекція – 5%, читання – 10%), а найбільших – інноваційного (дискусійні групи – 50%, практика через дію – 75%, навчання інших чи негайне застосування – 90%). Це, звичайно, середньостатистичні дані, і в конкретних випадках результати можуть бути дещо іншими, але в середньому таку закономірність може простежити кожен педагог [17].

Література

1. Андреев А. А. Введение в дистанционное образование. Евразийская ассоциация дистанционного образования // Материалы IV Международной конференции по дистанционному образованию. http://www.edu.ru/konf/4konf_do/broshur.html с. 3-5
2. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія. Підручник для студентів, аспірантів. – Київ: 1998.
3. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. – Москва: 1995.
4. Вища освіта в Україні: Навч. посіб. / В.Г.Кремель, С.М.Ніколаєнко, М.Ф.Степко та ін.; За ред. В.Г.Кремеля, С.М.Ніколаєнка. – Київ: Знання, 2005. – 327 с.
5. Всероссийская межвузовская научно-практическая конференция «Эволюция гуманитарного образования в российской высшей школе». – Москва: 2007 электронный текст http://www.mstu.edu.ru/science/conferences/evol_human_edu/conference.pdf
6. Дичківська І.М. Основи педагогічної інноватики: навчальний посібник. – Рівне: РДПУ. 2001.
7. Гуманізм та освіта. IX міжнародна науково-практична конференція. Електронне наукове видання матеріалів конференції. <http://conf.vstu.vinnica.ua/humed/2008/2/>
8. Ермаков А.В. Использование мультимедийных технологий в образовании//Инновационные методы в образовании Сборник материалов международной научно-практической конференции. – Москва: 2008.
9. Инновационные методы в образовании. Сборник материалов международной научно-практической конференции – Москва: РИПО ИГУМО, 2008.
10. Карпова И.А. Инновационные образовательные технологии творческий подход к преподаванию гуманитарных дисциплин., электронный текст <http://ti.metasystems.ru/2009/04/23/инновационные-образовательные-техн2/>

11. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996.
12. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: Підручник. – Київ: Знання-Прес, 2008.
13. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. – Київ: 2002.
14. Платонов Н.И. Педагогика высшей школы. – Санкт-Петербург: 1995.
15. Хазова Л.В. Подходы к организации преподавания социально-гуманитарных дисциплин в негуманитарных вызах // Социально-гуманитарные знания. - 1997. - № 3.
16. Штыров А.В. Подготовка студентами электронных публикаций учебных работ// ИБ АИК №26/27. – Москва: 2000.
17. Яцик І.С., Використання інтерактивних методів навчання при викладанні гуманітарних дисциплін з метою виховання толерантності. Електронний текст <http://conf.vstu.vinnica.ua/humed/2008/txt/Jazik.php>.

УДК 159.922.8.: 159.922.72

Н. Г. Пилипенко

ПРОБЛЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ ЖИТТЄВИХ СТРАТЕГІЙ МОЛОДІ В АСПЕКТІ ЗМІСТОВНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ

THE ISSUE OF YOUTH LIFE STRATEGIES RESEARCH WITHIN THE CONTENT ORIENTATION

Здійснено теоретичний аналіз проблеми змістовної спрямованості життєвих стратегій молоді. Висвітлено результати емпіричного дослідження життєвих стратегій молоді в аспекті змістовної спрямованості. Виділено п'ять факторів, що репрезентують основні типи життєвих орієнтацій молоді.

Ключові слова: *життєві стратегії, життєві орієнтації, змістовна спрямованість життєвих стратегій, образ майбутнього, типи життєвих стратегій.*

The theoretical analysis of problem substantial orientation of the life strategies of youth realized. The results of an empirical study of life strategies of young people in the aspect of substantive orientation had been described. The five factors that represent the basic types of life-orientation of youth had been identified.